

ФІНАНСИ ТА ІНВЕСТИЦІЙНО – БУДІВЕЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 336.763:313(477)

АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ ПРОБЛЕМНИХ АКТИВІВ І ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Бударіна Н.О., к.е.н.

Айроян Р.Г.

Донецький національний університет

В даній статті проаналізовано сучасний стан ринку проблемних активів України. Визначено тенденції його розвитку, вплив чинників, які гальмують ефективність банківської системи. Встановлено основні напрями управління проблемними активами та перспектив розвитку даного ринку.

Ключові слова: банк, проблемні активи, банківська система, кредит, заборгованість.

This article examines the current state of the market distressed assets in Ukraine, its trends, the impact of factors that inhibit the efficiency of the banking system. The basic directions of managing problem assets and the prospects for the market were determined.

Keywords: bank, distressed assets, banking, credit, debt.

Актуальність проблеми. У 2012 році агентства, як Fitch і Moody's знизили рейтинги багатьох українських банків і України в цілому. Останнім часом, відзначаються проблеми штаб-квартир міжнародних банків, щодо надання підтримки українським філіям. Актуальність даної теми викликана головним чином нерозвиненістю і неефективною роботою банківської системи України, в якій простежується тенденція переважання ризикових кредитів на балансах українських банків, викликаних нерозвиненою системою управління проблемними активами. Головним чинником, що гальмує відновлення та ефективний розвиток банківської системи України, залишається проблема великої кількості ризикових кредитів на балансах українських банків. Отже, одним з перспективних напрямків вирішення даної проблеми є аналіз управління

проблемними активами.

Аналіз останніх наукових досліджень. Ступінь вивченості даної теми обмежена наданою інформацією, так як ринок проблемних активів на даний момент недостатньо прозорий. Офіційна статистика операцій з продажу не ведеться. Більш того, ряд угод проходить у режимі конфіденційності: не розголошується інформація не тільки про умови продажу портфелів, але й про сам факт укладення угод. Проте аналіз досліджень показує, що даною темою були зацікавлені наступні вчені: А.О. Блінов, З.С. Варналій, М.Г. Лапуста, С.В. Мочерний, А.М. Химченко, В.І. Шпак.

Метою роботи є виявлення методів ефективного управління ринку проблемних активів і на основі аналізу визначити перспективи його розвитку.

Викладення основного матеріалу дослідження. У нинішніх проблемах банків винна не тільки фінансова криза. Погіршення стану економіки лише спровокувало реалізацію тих ризиків, які були закладені банками в політику кредитування. На хвилі економічного зростання, в боротьбі за захоплення частки ринку банки найчастіше нехтували фундаментальними правилами кредитування. Склалася ситуація, коли в умовах надмірної доступності кредитних ресурсів темпи зростання споживання значно перевищили темпи зростання доходів, таким чином, все більша частина товарів і послуг купувалася практично повністю за позикові засоби, що спровокувало необґрунтоване підвищення цін (яскравий приклад - перегрів ринку нерухомості). Боргове навантаження позичальників перевищувала всі допустимі межі. Незважаючи на відсутність у більшості позичальників валютних надходжень, істотна частина кредитів видавалася у валюті, тому навіть незначне падіння доходів після початку кризових явищ в економіці викликало масові неплатежі. [1]

За прогнозами агентства Moody's рівень проблемних кредитів в 2012 році складе 35% від загального обсягу кредитного портфеля українських банків, при цьому, на кінець 2011 року цей показник становив 40%. За оцінкою Fitch, частка проблемних кредитів на кінець 2011 року складала 18%, разом з тим, потенційні проблемні і реструктуровані кредити склали 46%.

Слід зазначити, що дані міжнародних рейтингових агентств істотно відрізняються від показників, якими оперує Національний Банк України. Так, за даними Нацбанку України проблемна заборгованість українських банків на сьогоднішній день не перевищує 10% від загального обсягу виданих кредитів (табл.1).

Таблиця 1. Показники проблемної заборгованості українських банків (2007-2012) [2]

	01.01.08	01.01.09	01.01.10	01.01.11	01.01.12	01.05.12
Кредитний портфель банків, млн. грн.	485368	792244	747348	755030	825320	831455
Прострочена заборгованість по кредиту, млн. грн.	6357	18015	69935	84851	79292	81978
Прострочена заборгованість за кредитами, в% від загального обсягу наданих кредитів	1,31%	2,27%	9,36%	11,24%	9,61%	9,86%
Резерви на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями, млн. грн.	18477	44502	99238	112965	118941	114585
Резерви на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями до обсягу простроченої заборгованості, %	291%	247%	142%	133%	150%	140%

За даними НБУ, прострочена заборгованість юридичних осіб на 01.05.2012 р. склала 81, 978 млрд. грн. [2]

При цьому максимальна питома вага в загальному обсязі проблемної заборгованості припадає на найбільші міста і прилеглі до них області: Київ та Київську область (57,4%), Дніпропетровську (6,85%), Донецьку (6,81%), Харківську (4,86%), Одеську (3,09%). У сумі прострочена заборгованість по цих регіонах складає 79% від загальної суми простроченої заборгованості юридичних осіб. Це пов'язано в тому числі з великим обсягом виданих кредитів в зазначених областях, так як у великих містах представлені територіальні підрозділи більшості банків (майже 84% кредитів, виданих юридичним особам, припадає саме на ці області). Найвищий рівень простроченої заборгованості по відношенню до обсягу виданих в області кредитів спостерігається в Чернівецькій області (48%). Високою часткою прострочених кредитів виділяються також Миколаївська (28,85%), Луганська (23,34%), Закарпатська (21,06%), Вінницька (19,69%) та Івано-Франківська (19,61%) області. [3]

Станом на 01.10.2010 р. найвищий рівень простроченої заборгованості (співвідношення простроченої заборгованості до суми видачі за видом

діяльності) згідно зі статистикою НБУ спостерігається в будівництві (17,73%). На другому місці торгівля (14,51%), на третьому - переробна промисловість (13,20%), на четвертому - сільське господарство (12,9%). Значна частка простроченої заборгованості в будівництві і торгівлі закономірна, оскільки саме ці галузі мали найбільшу залежність від позикових коштів. При виникненні у банків проблем з ліквідністю і заморожуванні кредитування, більшість будівельних і торговельних підприємств не змогли нормально функціонувати внаслідок нестачі ресурсів. Особливо сильно це відбилося на будівельних компаніях, які отримували фінансування не тільки безпосередньо від банків, але і від інвесторів - фізичних осіб, теж використовують банківське кредитування для здійснення вкладень в будівництво житла. Тому на забудовників додатково вплинула і призупинення програм кредитування населення: в умовах дефіциту коштів вони не змогли в термін здати будівельні об'єкти та своєчасно повернути кредити.

Повна інформація про рівень простроченої заборгованості по різних видах діяльності і динаміці її зміни наведено в табл. 2.

Таблиця 2. Динаміка рівня простроченої заборгованості різних галузей, % [4]

Галузі	01.01.09	01.07.09	01.10.09	01.10.09	01.07.10	01.10.10
Будівництво	4,3	7,5	8,5	8,5	14,1	12,9
Сільське господарство	2,11	5,6	9,2	9,2	17,2	17,73
Операції з нерухомістю	0,8	4,3	6,5	6,5	8,9	11,74
Торгівля	2,5	8,0	10,6	10,6	13,0	14,51
Транспорт і зв'язок	2,3	6,4	7,8	7,8	12,3	12,71
Добувна промисловість	1,5	3,0	6,0	6,0	9,5	6,65
Переробна промисловість	2,9	7,2	9,0	9,0	12,5	13,2
Інше	1,0	2,7	4,4	4,4	6,1	7,2
Всього	2,3	6,6	8,8	8,8	12,3	13,35

Уявімо докладну інформацію про динаміку зміни рівня простроченої заборгованості юридичних і фізичних осіб за 2009-2010 рр.

Таблиця 3. Рівень простроченої заборгованості в кредитному портфелі, % [4]

Позичальники	01.01.09	01.07.09	01.10.09	01.01.10	01.10.10	01.12.10
ЮЛ	2,32	6,56	8,81	11,33	13,35	13,96
ФЛ	2,87	4,59	5,73	7,28	9,75	9,64
Всього	2,53	5,84	7,71	9,94	12,24	12,66

При цьому варто відзначити, що за результатами аналізу балансів окремих банків на 01.10.2010 р. у значної кількості банків сума, відображена на рахунках простроченої заборгованості, перевищує 20%

загального кредитного портфеля, а у деяких досягає 45-48%.

Високий рівень проблемних активів створює для банків серйозні труднощі:

По-перше, недоотримання доходів знижує ефективність діяльності;

По-друге, порушення планових термінів повернення розміщених активів погіршує ліквідність фінансової установи та вимагає залучення додаткових ресурсів;

По-третє, трудовитрати і фінансові витрати на судові процедури і формування резервів, а також збитки, що виникають внаслідок неповернення кредитів, зменшують регулятивний капітал банку.

Виходячи з вищевикладеного, ефективне управління проблемними активами є обов'язковою умовою збереження фінансової стабільності банків.

Є кілька варіантів організації роботи з проблемною заборгованістю:

- Самостійна робота банку з повернення проблемної заборгованості;
- Робота з колекторськими агентствами на умовах «агентської угоди»;
- Продаж портфеля проблемної заборгованості третім особам.

Більшість банків використовують кілька методів: на ранніх стадіях самостійно працюють з проблемною заборгованістю, а на більш пізніх передають її на аутсорсинг колекторським компаніям або продають. Дрібні суми іноді списують за рахунок резервів.

Останнім часом спостерігається тенденція перегляду банками своєї політики на користь продажу портфелів. Деякі банки переуступають заборгованість за кредитами фізичних осіб іншим фізичним особам. Розвивається також практика використання методу участі банку в бізнесі проблемного позичальника. Очищення балансу від непрацюючих активів шляхом передачі їх на пайові інвестиційні фонди (ПІФи) поки не поширене і використовується тільки окремими банками. Частково це пов'язано з недостатньою поінформованістю банків, частково - з відсутністю ефективного законодавства в даній сфері. Можливо, надалі цей напрямок буде розвиватися, особливо за умови вдосконалення чинного законодавства та популяризації серед банків цього методу управління активами. Для непрацюючих кредитів юридичних осіб, можливо, отримає поширення практики погашення заборгованості перспективних підприємств сторонніми компаніями в обмін на частку в бізнесі (за погодженням з

власниками підприємства).

В Україні ринок проблемних активів тільки починає зароджуватися, а у всьому світі це вже загальноприйнята практика. У свою чергу, система управління проблемними активами в Україні потребує переосмислення і доопрацювання. Створення ринку проблемних активів має стати наступним логічним кроком на шляху відновлення економіки. Україна має гарний потенціал у цій галузі, але існуюче законодавство не дає можливості розвиватися. Крім його непостійності, інвесторів (іноземних і вітчизняних) також відлякує відсутність будь-якої нормативної бази. Створення сталої законодавчої бази в цьому сегменті (у нас вона тільки зароджується, в той час як в Європі це вже фундаментальні закони) дасть поштовх до розвитку цього напрямку.

Підвищення прозорості діяльності підприємств і банків у сфері управління проблемними активами в значній мірі активізує інтерес іноземних інвесторів. У теж час, не дивлячись на високу прибутковість, рівень ризику для інвесторів досить великий, що буде знижувати привабливість українських проблемних активів. Також в даному сегменті є нестача професійних керуючих.

Створення ринку проблемних активів в Україні планується в три етапи.

Перший етап укладає у проведенні операцій локальними інвесторами, другий етап - це створення платформи для операцій з проблемними активами на базі регіональної біржі, і тільки на третьому етапі планується вхід на цей ринок іноземних інвесторів. Не дивлячись на труднощі в подоланні всіх трьох етапів, ринок проблемних активів в Україні може бути створений до 2014 року.

Висновки. Дані проведеного аналізу свідчать про нерівномірність управління ринком проблемних активів в Україні, що викликано неефективністю банківської системи та існуючих проблем у сфері законодавчого регулювання процесів управління проблемними активами.

Майже всі банки масово видавали кредити у валюті клієнтам, які мають дохід виключно в гривні, тому при зростанні курсу багато позичальників виявилися неплатоспроможними. До недавнього часу у більшості банків не було опрацьованих алгоритмів дій по поверненню проблемних боргів. Навіть статистику за якістю кредитного портфеля і

інформативну звітність мали не всі банки, хоча без цього якісно управляти кредитними ризиками неможливо.

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що настав час перебудови. Для подальшого розвитку банківської системи необхідно удосконалити систему управління ризиками і головне, розширити спектр методів, що використовуються для управління непрацюючими активами. Також пріоритетним напрямком є рішення існуючих проблем у сфері законодавчого регулювання процесів управління проблемними активами, розвитку організаційної інфраструктури в даній області і підвищення прозорості діяльності підприємств та банків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Коноплястый А.К. Тенденции и перспективы развития рынка проблемных активов банков Украины./ А.К. Коноплястый, Г.Д. Винник – Рейтинговое агентство «Кредит-рейтинг». –2011.
2. Официальный сайт НБУ. – [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
3. Офіціальний сайт асоціації платників податків України. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://appu.org.ua/>
4. Офіційний сайт міністерства економічного розвитку і торгівлі України . – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>
5. Офіційний сайт комітету з економічних реформ України . – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/content/ker.html>
6. Офіційний сайт статистики України . – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>